

Er det sånn vi er?

Ap 8/2-99

VERDENSHISTORIEN: Ingen mangel på grusomheter

GEIR
LUNDESTAD

*Direktør ved Nobelinstituttet, professor
i historie ved UiO*

Hver gang det bryter ut en krig eller det skjer en grusomhet et eller annet sted i verden, dukker synspunktet opp: At dette er noe som ligger i menneskets natur, nærmest i dets gener, og som derfor vil måtte skje igjen og igjen. Etter min mening bør vi stille oss meget kritiske til et slikt synspunkt.

Det er utvilsomt riktig at verdenshistorien ikke inneholder noen mangel på grusomheter. I vårt århundre kan vi tenke på de to verdenskriger, på de mer enn 25 millioner som omkom under Det store spranget i Kina, på det nesten like store antall som mistet livet i Sovjetunionen på 1930- og 1940-tallet, på de 6 millioner drept jøder under annen verdenskrig. I de siste par tiår kan vi minnes de ca. 1,5 millioner drept i Kambodsjia under Khmer Rouge eller de hundretusener som ble tatt av dage i Rwanda i rivaliseringen mellom hutuer og tutsier. I 90-tallets Europa har vi de tusener på tusener som har mistet livet i det tidligere Jugoslavia; i det aller siste har vi sett mange grusomme bilder fra Kosovo.

Lenge trodde mange at kriger var noe som konger og aristokrati drev med. Når samfunnene ble mer demokratiske, ville det bli slutt på krigene. Slik gikk det jo ikke. Alle rede krigene etter den franske revolusjon viste at også de brede masser kunne gi seg krigen i vold. Under utbruddet av første verdenskrig forente ikke arbeiderne i alle land seg mot krigen; de samlet seg lystelig under de nasjonale faner. Under kommunismen skulle de groveste overgrep bli gjort i arbeiderklassens navn. I de siste tiår

har det vært snakk om at kvinnes fremmarsj kunne gjøre slutt på krig og konflikt. Etter Margaret Thatcher og Indira Gandhi, etter kvinnelige soldater og terrorister, etter kvinners drap på jentebabyer og omskjæring av småjenter er det vanskelig å være særlig fast i troen selv på dette punkt.

Alle disse eksemplene viser at det er utrolig hva mennesker kan gjøre av grusomheter. Men de viser selvfølgelig ikke at vi mennesker må gjøre slike ting, at genene simpelthen krever det av oss. Albert Schweitzer og Mor Teresa hadde vel omtrent de samme gener som de fleste av oss andre. Det er mange kriger rundt om i verden, men langt den største del av jordens befolkning lever tross alt i land som ikke er i krig. Demokratier holder stort sett fred med hverandre, selv om de kan gå til krig mot diktaturer og kolonier. USA og Canada har holdt fred fra 1812, Sverige og Norge fra 1814. På det nasjonale plan er det vokst frem velferdsstater i ulike deler av verden; slaveriet, som så lenge var så vanlig rundt om på kloden, er i dag marginalisert. Og mange kvinner synes tross alt å ha noe mindre tro på krig og vold som midler til å løse konflikter enn det menn jevnt over har.

Konklusjonen er antagelig at mennesket ikke er nødt til å gjøre noe som helst overfor sine medmennesker, men at det i og for seg kan gjøre både de mest forferdelige og de mest generøse ting. Det er bestemte politiske, økonomiske og sosiale forhold, noen ganger sogar bestemte personers handlinger, som gjør at det blir krig, ikke menneskets natur som sådan. Teorier om menneskets natur kan fort bli en unnskyldning for ikke å gjøre noe nettopp med de konkrete forhold som stimulerer til krig og vold.

Geir Lundestad